

«Είναι ο μεγαλύτερος πολιτικός που έχει γεννήσει η Ελλάδα από την εποχή του Περικλή», είχε πει για τον Ελευθέριο Βενιζέλο ο πρωθυπουργός της Αγγλίας, Λόυδ Τζορτζ. Και είχε ομολογήσει ότι, σε ολόκληρη την πολιτική του σταδιοδρομία, δεν είχε γνωρίσει άλλον που να του έκανε τόσο έντονη εντύπωση, όπως καταγράφει ο Τζάιλς Μίλτον στο βιβλίο του «Χαμένος Παράδεισος – Σμύρνη 1922» (εκδόσεις Μίνωας). Αυτόν τον μήνα, κλείνουν 80 χρόνια από τον θάνατό του.

Γεννήθηκε στις Μουρνιές Χανίων (23 Αυγούστου 1864). Προοριζόταν να διαδεχτεί τον πατέρα του στο εμπόριο αλλά βρέθηκε να σπουδάζει νομικά στην Αθήνα. Στα 1887, επέστρεψε δικηγόρος στα Χανιά κι αναμίχθηκε στην πολιτική. Τον εξέλεξαν βουλευτή Κυδωνιών.

Διαφώνησε με τους αρχηγούς της επανάστασης της 3^{ης} Σεπτεμβρίου του 1895, μετείχε στο κίνημα του 1897 και, στη συνέλευση στο Ακρωτήριο, εκλέχτηκε μέλος της επαναστατικής επιτροπής. Τότε πρωτοφάνηκε το πολιτικό του μυαλό σε όλο του το μεγαλείο.

Η ελληνική ήττα στον πόλεμο με την Τουρκία έφερε την απογοήτευση στην Κρήτη. Πολλοί όμως από τους επαναστάτες δίσταζαν να κηρύξουν λήξη του κρητικού αγώνα για να μην κατηγορηθούν για λιποψυχία. Στις 25 Αυγούστου 1897, έστειλε έγγραφο στους ναυάρχους των μεγάλων δυνάμεων που είχαν αράξει στα Χανιά. Τους έγραφε:

«Πεποίθησίς μου όσο και πεποίθησις ολόκληρου του κρητικού λαού είναι ότι μόνη λύσιν του ζητήματος θα αποτελέσει η Ένωσις προς την Ελλάδα. Αλλ' η πεποίθησίς μου αυτή δεν με τυφλώνει προς τας υπαγορεύσεις της πρακτικής πολιτικής και αφ' ης το ελεύθερον Βασίλειον, πιεζόμενον εκ της εκβάσεως του ατυχούς πολέμου, απέσυρεν εντεύθεν τον στρατόν της κατοχής και ανεγνώρισε την Κρητικήν αυτονομίαν, ουδέποτε έπαυσα φρονών και κηρύττων ότι είμεθα υπόχρεοι να προσαρμοσθώμεν προς τας αποφάσεις των Δυνάμεων και ν' αποδεχθώμεν την υποσχομένην αυτονομίαν ως νέον σταθμόν προς εκπλήρωσιν του εθνικού ιδεώδους».

Με την επιστολή του, εξέφραζε τα δικά του «πιστεύω» και ταυτόχρονα παρείχε το ιδεολογικό υπόβαθρο που επέτρεπε στους αγωνιστές να καταθέσουν τα όπλα: «Η αυτονομία είναι βήμα προς την ένωση».

Η ρήξη του με τον ύπατο αρμοστή, πρίγκιπα Γεώργιο, είχε αιτία το ότι ο τελευταίος ενδιαφερόταν για την μετατροπή της Κρήτης σε πριγκιπάτο κι όχι για την ένωσή της με την Ελλάδα. Τα πράγματα έφτασαν στα άκρα και, στις 10 Μαρτίου 1905, ξέσπασε η επανάσταση στο Θέρισσο, στους πρόποδες των Λευκών Ορέων. Επικεφαλής, οι Ελευθέριος Βενιζέλος, Κωνσταντίνος Μάνος και Κωνσταντίνος Χούμης. Χωροφυλακή και αγήματα των ξένων δυνάμεων κινήθηκαν εναντίον τους. Οι επαναστάτες κράτησαν. Η συνέλευση (30 Ιουνίου 1906), κήρυξε την ένωση. Ο πρίγκιπας Γεώργιος παραιτήθηκε. Οι προστάτιδες δυνάμεις επέβαλαν πλήρη αυτονομία στο νησί, ενώ νέος ύπατος αρμοστής έφτασε ο Αλέξανδρος Ζαΐμης. Τον Σεπτέμβριο 1908 κι ενώ ο Ζαΐμης απουσίαζε, οι Κρητικοί κήρυξαν πάλι την ένωση κι έστειλαν βουλευτές τους στο ελληνικό κοινοβούλιο. Αρνήθηκαν να τους δεχτούν.

Το άστρο του Ελευθερίου Βενιζέλου ξεκίνησε το μεσουράνημά του. Εκλέχτηκε πρόεδρος της Ελληνικής Συνελεύσεως των Κρητών κι έπειτα πρωθυπουργός της Κρητικής Πολιτείας. Τον ίδιο καιρό, στην Αθήνα ξέσπασε η επανάσταση στου Γουδή (14 Αυγούστου 1909).

Ο στρατός απαλλάχτηκε από τους αξιωματικούς που έπαιρναν τους βαθμούς ως προίκα, απαλλάχτηκε κι από τους πρίγκιπες. Ο εκσυγχρονισμός του εξελίχθηκε ταχύς. Η ζωή απαιτούσε νέα και δυναμικά πρόσωπα στην ελληνική πολιτική σκηνή. Δημοσιογράφοι πρότειναν στον Στρατιωτικό Σύνδεσμο να καλέσει τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Η όλη πολιτική του σταδιοδρομία στην Κρήτη εγγυούταν ότι μπορούσε να είναι ο «νέος πολιτικός ηγέτης» που ο λαός αναζητούσε...

Η απόρρητη επιστολή του Στρατιωτικού Συνδέσμου που ο λοχαγός Κονταράτος μετέφερε στον Ελευθέριο Βενιζέλο, αποτελούσε πρόκληση. Του ζητούσαν να αναλάβει την αποστολή να συμφιλιώσει την επανάσταση με τα ελληνικά κόμματα. Κι αν χρειαζόταν, να αναλάβει την ηγεσία του ανορθωτικού αγώνα. Η απάντησή του ήταν προσεκτικά διατυπωμένη:

«Ως τίθεται προ εμού το ζήτημα εν τη επιστολή ταύτη, αρνητική κατ' αρχήν απάντησις εκ μέρους μου δεν είναι επιτετραμμένη. Αλλά δεν δύναμαι εξ άλλου ουδέ κατ' αρχήν να δηλώσω ότι είμαι έτοιμος να αναλάβω την αρχήν, εφ' όσον εγγυτέρα μελέτη της καταστάσεως δεν με πείσει ότι το συμφέρον του έθνους μοι επιβάλλει τούτο ως επιτακτικόν καθήκον...».

Παρά τη μυστικότητα που κάλυπτε τις διαπραγματεύσεις, το πράγμα διέρρευσε. Όταν (28 Δεκεμβρίου 1909) ο Βενιζέλος αποβιβαζόταν στον Πειραιά, βρήκε τα δημοσιογραφικά όργανα του παλατιού και των κομμάτων να προσπαθούν να δημιουργήσουν κλίμα. Τους κατείχε ο φόβος ότι ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος θα τον επέβαλε πρωθυπουργό με τη δύναμη των όπλων. Και η προσωπικότητά του τους φόβιζε, καθώς η επανάσταση στο Θέρισο αποδείκνυε ότι δεν δίσταζε να πάρει τα όπλα, αν πίστευε ότι αυτό θα ωφελούσε γενικότερα. Οι πολλοί όμως, λαός και ιθύνοντες, προσέβλεπαν σ' αυτόν ως τον άνθρωπο που θα έφερνε τον εκσυγχρονισμό και την ανανέωση της πολιτικής ζωής.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος αιφνιδίασε και τους μεν και τους δε: Στην επαναστατική Επιτροπή του Στρατιωτικού Συνδέσμου είπε ότι ήταν λάθος να τα βάλουν με τα κόμματα και όχι με τον ανεύθυνο ρυθμιστή του πολιτεύματος (τον βασιλιά), ήταν δεύτερο λάθος ότι δεν επέβαλαν για ένα χρόνο δικτατορία και προσπαθούσαν να περάσουν την αλλαγή μέσω κομματικού μηχανισμού και θα ήταν τρίτο λάθος αν ο ίδιος γινόταν πρωθυπουργός. Προσφέρθηκε να αναλάβει σύμβουλος τους και μεσολαβητής στα κόμματα για την επιστροφή στην ομαλότητα. Και υπέδειξε τον Στέφανο Δραγούμη ως πρωθυπουργό μέχρι τη διενέργεια εκλογών για αναθεωρητική Βουλή.

Στις εκλογές της 10^{ης} Αυγούστου 1910, κάποιιοι τον δήλωσαν ανεξάρτητο υποψήφιο βουλευτή Αττικοβοιωτίας. Εκλέχτηκε παίρνοντας το 86,22% των ψήφων (32.765 σε σύνολο 38.000). Εκλέχτηκαν κι άλλοι 164 ανεξάρτητοι «θαυμαστές» του, ενώ όλα μαζί τα κόμματα έβγαλαν 200 βουλευτές. Η εφημερίδα «Πατρίς» σχολίασε:

«Μία επανάστασις συνετελέσθη, όχι του στρατού πλέον αλλά του λαού. Του κυριάρχου. Επανάστασις ειρηνική. (...) Ο Βενιζέλος τι εκπροσωπεί; Ο Βενιζέλος είναι σύμβολον, είναι μία ιδέα. Ο αντικομματισμός είναι η ελπίς της Αναγεννήσεως».

Ο ίδιος ο Βενιζέλος βρισκόταν στην Ελβετία, όταν έμαθε τον εκλογικό του θρίαμβο. Πια δεν μπορούσε να κάνει πίσω, καθώς ο ελληνικός λαός απαιτούσε να αναλάβει τα ηνία της χώρας. Στις 5 Σεπτεμβρίου 1910, έφτασε γι' άλλη μια φορά στον Πειραιά. Θριαμβευτική υποδοχή τον περίμενε.

Κλήθηκε στα ανάκτορα όπου ο βασιλιάς Γεώργιος Α', ο οποίος είχε ορκιστεί ότι θα υπακούει στην «αρχή της δεδηλωμένης» (πλειοψηφίας στη Βουλή), του ανέθεσε την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης. Τυπικά, δεδηλωμένη δεν υπήρχε. Τη στιγμή εκείνη, ο Ελευθέριος Βενιζέλος διέθετε μια μόνο έδρα: Τη δική του. Η κυβέρνησή του, από δυναμικά και

μετριοπαθή άτομα, ορκίστηκε στις 6 Οκτωβρίου. Στις 12, δημοσιεύονταν το διάταγμα της προκήρυξης εκλογών για την ανάδειξη Β' Αναθεωρητικής Βουλής. Έγιναν στις 28 Νοεμβρίου 1910. Το κόμμα των Φιλελευθέρων που ο Βενιζέλος ίδρυσε, κατέλαβε τις 307 από τις 362 έδρες, ενώ τα παλιά κόμματα είχαν κηρύξει αποχή που δεν πέρασε στα στρώματα των ψηφοφόρων.

Το νέο σύνταγμα επέβαλλε την υποχρέωση του κράτους να παρέχει τη στοιχειώδη εκπαίδευση στους Έλληνες, μεριμνούσε για την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών που θα έπρεπε να μοιραστούν στους ακτήμονες, δημιούργησε το Συμβούλιο της Επικρατείας, απαγόρευε την ανάμιξη των στρατιωτικών στην πολιτική, καθιέρωνε την πρώτη στην Ελλάδα εργατική νομοθεσία και επέβαλλε τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων.

Οι σχολιαστές της εποχής σημείωσαν: Ο εκσυγχρονισμός που ξεκίνησε από τον Χαρίλαο Τρικούπη και δεν ευτύχησε επί του άτολμου Θεοτόκη, βρίσκει τώρα τον ιδανικό διεκπεραιωτή του. Οι σοσιαλιστές τον κατηγορούσαν ότι δεν είχε σαφή ιδεολογική τοποθέτηση αλλά του αναγνώριζαν ότι ήταν σε θέση αμέσως να πιάνει τον παλμό και την φορά του κοινωνικού ρεύματος. Ο Ψυχάρης παραπονιόταν ότι δεν έκανε τίποτα για τη δημοτική και μιλούσε στην καθαρεύουσα αλλά ο Βενιζέλος ήταν που έμπασε τη δημοτική ως γλώσσα διδασκαλίας της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (που άλλωστε «δημοτικό» ονομάστηκε).

Η «ολέθρια σχέση» ανάμεσα στον Γεώργιο Α' των Ελλήνων και τον Ελευθέριο Βενιζέλο αποτελεί εξαιρετικό δείγμα ρεαλιστικής πολιτικής και διπλωματικής ευελιξίας: Υπέταξαν το συναίσθημα στην ψυχρή λογική και το χρησιμοποίησαν, πυροδοτώντας το, όταν έπρεπε, ή καταπνίγοντάς το, όταν έτσι έκριναν σωστό. Αν δεν πολιτεύονταν με αυτόν τον τρόπο, η Ελλάδα απλά θα έχανε το τρένο. Όσο ο Βενιζέλος εκπροσωπούσε την Κρήτη, ο Γεώργιος τον έβλεπε ως αντίπαλο και ως τον άνθρωπο που κατέστρεψε το μέλλον του γιου του, τον οποίο οι καιροί προαλείφανε ηγεμόνα μιας ανεξάρτητης μεγαλονήσου. Όταν ο Βενιζέλος έγινε πρωθυπουργός της Ελλάδας, ο Γεώργιος συνεργάστηκε στενά μαζί του και δε δίστασε να τον καλύψει, όταν στους Βαλκανικούς πολέμους μπήκε το θέμα της πολιτικής προτεραιότητας (κατάληψη Θεσσαλονίκης) έναντι της στρατιωτικής (κατάληψη Φλώρινας).

Με τη σειρά του ο Βενιζέλος, ως εκπρόσωπος της Κρήτης είχε κυρίαρχο σκοπό την ένωση της μεγαλονήσου με την Ελλάδα κι έβλεπε στον Γεώργιο έναν αμείλικτο αντίπαλο. Όταν

όμως έγινε πρωθυπουργός, συνεργάστηκε με τον βασιλιά, προστάτευσε τον θρόνο επιβάλλοντας αναθεωρητική κι όχι συντακτική βουλή κι απαγόρευσε στους βουλευτές της Κρήτης να μπουν στο ελληνικό κοινοβούλιο.

Στα 1911 μπορούσε να απαλλάξει την Ελλάδα από το στέμμα. Οι αναπόφευκτοι κλυδωνισμοί, όμως, ήταν αμφίβολο αν θα επέτρεπαν την απερίσπαστη ενασχόληση με τα εθνικά θέματα και την ανασυγκρότηση του στρατού, που τότε αποτελούσε την πιο επείγουσα αναγκαιότητα. Όρθιος στο βήμα της Βουλής, στο σύνθημα «συ - ντα - κτι - κή» που φώναζαν ρυθμικά σχεδόν όλοι οι βουλευτές, απαντούσε μόνος του επίσης ρυθμικά «α - να - θε - ω - ρη - τι - κή». Και επέβαλε την άποψή του σε ένα κοινοβούλιο έκδηλα αντιβασιλικό.

Ρίχτηκε με τα μούτρα στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού και εξοπλισμού του ελληνικού στρατού. Η άρνησή του να δεχτεί τους εκπροσώπους της Κρήτης στο ελληνικό κοινοβούλιο κυρίως είχε να κάνει με την αδυναμία της χώρας να αντιμετωπίσει τουρκική επίθεση, ακριβώς τη στιγμή που οι Νεότουρκοι καιροφυλακτούσαν και αναζητούσαν αφορμή να επέμβουν. Την ίδια ώρα, η ελληνική διπλωματία έτρεχε να προλάβει τα γεγονότα στα Βαλκάνια, καθώς για μια ακόμα φορά η Ελλάδα βρισκόταν απομονωμένη. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος θυμόταν την «εθνική υπερηφάνεια» μόνον όταν τον βόλευε. Και είχε την ικανότητα να ξεχνά την «προδοσία», αν θεωρούσε πως επιβαλλόταν να την καταπιεί. Η Ιστορία τού έχει καταλογίσει ολόκληρη σειρά από λάθη αλλά ο λαός λέει ότι «μόνον αυτός που δεν πλένει πιάτα, δε σπάει πιάτα». Η εγωιστική επιμονή του, όταν πίστευε ότι έχει δίκιο, ήταν εκνευριστική και πληρώθηκε ακριβά και από τον ίδιο. Σε καίριες στιγμές όμως, αποδείχτηκε σωτήρια. Στα 1911 - 1912, αγνόησε την «εθνική υπερηφάνεια», κατάπιε τις παλιές σερβοβουλγαρικές «προδοσίες» και φορτικά ζητούσε από τους Βαλκάνιους του Βορά να βάλουν και την Ελλάδα στο παιχνίδι. Το πείσμα του νίκησε.

Γνώριζε ότι ειδικά εκείνον τον καιρό το πρόβλημα της Ελλάδας εντοπιζόταν στο ότι οι Έλληνες δεν είναι Σλάβοι! Ο τσάρος της Ρωσίας φρόντιζε φορτικά να τα βρουν Σέρβοι και Βούλγαροι σε ένα κοινό μέτωπο εναντίον της Τουρκίας. Μοχλός η πανσλαβιστική ιδέα. Οι υπογραφές, όμως, αργούσαν να πέσουν, επειδή τα δύο μέρη διαφωνούσαν στο πώς μελλοντικά θα μοίραζαν τα Βιλαέτια Μοναστηρίου και Θεσσαλονίκης. Υποκύπτοντας στην πίεση του τσάρου, άφησαν απέξω τη διανομή των διαφιλονικούμενων περιοχών και υπέγραψαν την μεταξύ τους συνθήκη.

Τον Απρίλιο του 1912, ο Βενιζέλος περισσότερο δαισθανόταν παρά γνώριζε τη στρατιωτική προσέγγιση Σερβίας και Βουλγαρίας. Δεκαπέντε ημέρες πριν από την υπογραφή της μυστικής βουλγαροσερβικής συμφωνίας, ο Έλληνας πρεσβευτής στη Σόφια

έδωσε στον πρωθυπουργό, Γκέσοφ, σχέδιο ελληνοβουλγαρικής συνθήκης.

Οι αντιπροτάσεις του Γκέσοφ γνωστοποιήθηκαν, όταν πια οι Βούλγαροι είχαν συνυπογράψει με τους Σέρβους και το τελευταίο χαρτί. Περιλάμβαναν και άρθρο με το οποίο προβλεπόταν η δημιουργία αυτόνομης περιοχής στη Μακεδονία και το Βιλαέτι της Αδριανούπολης. Η Ελλάδα βρέθηκε στριμωγμένη στη γωνία. Ο εκβιασμός ήταν ολοφάνερος: Αν ο Βενιζέλος ήθελε συμμετοχή στο παιχνίδι, έπρεπε να ξεχάσει οποιαδήποτε διεκδίκηση στη Μακεδονία. Παράβλεψε τον εκβιασμό και εισηγήθηκε διαφορετικό διακανονισμό: Να πάρει κάθε κράτος ό,τι κερδίσει στα πεδία των μαχών!

Οι Βούλγαροι δέχτηκαν αμέσως, καθώς ο ελληνικός στρατός είχε αποδείξει την ανικανότητά του στον πόλεμο του 1897. Όταν έπεφταν οι υπογραφές στην ελληνοβουλγαρική συνθήκη της Σόφιας (16 Μαΐου 1912), οι Βούλγαροι ονειρεύονταν κιόλας τη Θεσσαλονίκη. Η «αμυντική συμμαχία» συμπληρώθηκε με μυστική στρατιωτική συμφωνία. Με κρίκο τη Σόφια, η βαλκανική συμμαχία ήταν γεγονός, καθώς το Μαυροβούνιο είχε διαμηνύσει στις άλλες χώρες ότι δεν χρειάζονταν χαρτιά αλλά δράση.

Η Οθωμανική αυτοκρατορία κήρυξε τον πόλεμο στη Σερβία και τη Βουλγαρία, στις 4 Οκτωβρίου 1912. Την Ελλάδα την άφησε απέξω, ελπίζοντας στην ελεύθερη ναυσιπλοΐα στο Αιγαίο. Την επομένη, 5 Οκτωβρίου 1912, η Ελλάδα της κήρυξε τον πόλεμο.

Οχτώ ελληνικές μεραρχίες ρίχτηκαν στη μάχη. Η μια κινήθηκε στην Ήπειρο, οι επτά ανέλαβαν να απελευθερώσουν τη Μακεδονία, σε έναν αγώνα δρόμου με τους Βουλγάρους, καθώς το έπαθλο λεγόταν Θεσσαλονίκη. Όμως, ο Ελευθέριος Βενιζέλος έβλεπε έκπληκτος τον αρχιστράτηγο, τότε διάδοχο, Κωνσταντίνο να κινείται βορειοδυτικά προς τη Φλώρινα, ενώ οι Βούλγαροι προέλαυναν ακάθεκτοι τραγουδώντας «Αρς, μαρς, Σαλούν νας» («Εμπρός μαρς, η Θεσσαλονίκη είναι δική μας»). Τον διέταξε να βαδίζει κατά της Θεσσαλονίκης. Ο διάδοχος απάντησε πως στρατηγικά έπρεπε πρώτα να πάρουν τη Φλώρινα. Ο Βενιζέλος τον απείλησε με άμεση καθαίρεση κι αντικατάσταση. Μπροστά στην απειλή, καθώς ο βασιλιάς πατέρας του δεν τον υπερασπίστηκε, ο Κωνσταντίνος πείστηκε. Στις 26 Οκτωβρίου, ο ελληνικός στρατός πήρε τη Θεσσαλονίκη, ελάχιστες ώρες πριν να φτάσουν εκεί οι Βούλγαροι.

Καθώς οι συμμαχικές στρατιές Ελλήνων, Σέρβων και Βουλγάρων προέλαυναν στα μέτωπα του βαλκανικού πολέμου, το 1912, με οδηγίες του Ελευθέριου Βενιζέλου, ο υπουργός των Εξωτερικών Λάμπρος Κορομηλάς έφτιαξε ένα σχέδιο διανομής των απελευθερωμένων εδαφών. Κωνσταντινούπολη και Δαρδανέλια πρότεινε να μπουν κάτω από διεθνή έλεγχο. Η Βουλγαρία θα έπαιρνε ολόκληρη την έκταση από τον Έβρο ως τον Νέστο, ενώ στην Ελλάδα θα ανήκαν η Θεσσαλονίκη, η Καβάλα και ο Αυλώνας στην Αδριατική. Η Σερβία θα εκτεινόταν ως το Μοναστήρι, που είχε ήδη κυριεύσει, ενώ μια σιδηροδρομική γραμμή από τη Θεσσαλονίκη ως τα Σκόπια θα διευκόλυνε το εξωτερικό της εμπόριο.

Το σχέδιο παραήταν τίμιο και η Σερβία το δέχτηκε αμέσως. Η Βουλγαρία είχε αντιρρήσεις. Ήθελε δικά της το Μοναστήρι, τη Θεσσαλονίκη, ολόκληρη τη Μακεδονία και τη Θράκη. Βενιζέλος και Πάσιτς (πρωθυπουργός της Σερβίας) κατάλαβαν πως δε θα ξέμπλεκαν εύκολα με τους Βουλγάρους.

Ήταν Νοέμβριος του 1912, όταν οι διάδοχοι της Ελλάδας, Κωνσταντίνος, και της Σερβίας, Αλέξανδρος, συναντήθηκαν στο κατεχόμενο από τους Σέρβους Μοναστήρι. Ο Κωνσταντίνος επέστρεψε εντυπωσιασμένος: Οι Σέρβοι δε διαφωνούσαν πουθενά με τους Έλληνες. Τους Βουλγάρους φοβόντουσαν. Κι όλοι τους εκφράζανε μια ευχή: Ό,τι και να γινόταν στο μέλλον, δε θα έπρεπε να χαλάσει η συμμαχία, ακόμα κι αν οι Βούλγαροι την έσπαζαν.

Ο Βενιζέλος άρπαξε την ευκαιρία. Σε μια συνάντησή του με τον Πάσιτς έφερε το θέμα στη μεταπολεμική κατάσταση. Ο Σέρβος έδειξε πολύ ανήσυχος. Η Βουλγαρία τον τρώμαζε. Ο Βενιζέλος έριξε την ιδέα στο τραπέζι.

Θα μπορούσε να οικοδομηθεί μια ελληνοσερβική συμφωνία πάνω σε τρεις άξονες: Αμοιβαία στρατιωτική βοήθεια - αδιάσπαστο διπλωματικό μέτωπο - αμοιβαία συμπαράσταση στις διεκδικήσεις των δυο κρατών υπέρ των ομοεθνών τους που παρέμεναν στα εδάφη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Τρεις μέρες μετά την πτώση των Ιωαννίνων στα χέρια των Ελλήνων, στις 24 Φεβρουαρίου 1913, ο Έλληνας πρεσβευτής στο Βελιγράδι, Ι. Αλεξανδρόπουλος, έπαιρνε ένα απόρρητο σήμα από τον υπουργό Εξωτερικών Λάμπρο Κορομηλά. Έπρεπε να συναντηθεί με τους Σέρβους επισήμους, να φέρει την κουβέντα στις εξελίξεις στα μέτωπα του πολέμου και να περιγράψει, ως δική του σκέψη, τη δύναμη που θα έκρυβε απέναντι στις βουλγαρικές αξιώσεις μια ελληνοσερβική συμμαχία. Δασκαλεμένος από τον Βενιζέλο, ο πρίγκιπας Νικόλαος, γενικός διοικητής της Θεσσαλονίκης, συναντιόταν την επομένη, 25 Φεβρουαρίου,

με τον διάδοχο του σερβικού θρόνου. Πάνω στην κουβέντα, ο Νικόλαος αναρωτήθηκε μεγαλόφωνα, μήπως η λύση απέναντι στον επεκτατισμό της Βουλγαρίας ήταν ένα ενιαίο ελληνοσερβικό διπλωματικό μέτωπο. Ο Αλέξανδρος ζήτησε διευκρινίσεις. Ο Νικόλαος περιέγραψε «τη σκέψη του» με απλά λόγια: «Τα βρίσκουμε μεταξύ μας στο εδαφικό, προτείνουμε κοινή θέση κι, αν η Βουλγαρία αρνηθεί, επιβάλλουμε το δικίο μας με τα όπλα».

Οι Σέρβοι πήραν το διπλό μήνυμα. Αθέατα, έβαλαν κάτω τον χάρτη. Ούτε στο παραμικρό γεφύρι δεν υπήρξε διαφωνία με τους Έλληνες. Αρχισαν την προεργασία. Στα μέτωπα του πολέμου, η Οθωμανική αυτοκρατορία πήγαινε από το κακό στο χειρότερο. Στο Λονδίνο, οι πρεσβευτές των μεγάλων δυνάμεων αναζητούσαν φόρμουλα, που θα επέτρεπε στους Τούρκους κάτι να περισώσουν. Στις 20 Μαρτίου 1913, παρουσίασαν ένα σχέδιο κατάπαυσης του πυρός. Οι Τούρκοι το δέχτηκαν στις 5 Απριλίου. Οι βαλκανικές χώρες στις 21 του μήνα. Την επομένη το πρωί, 22 του μήνα, ο Λάμπρος Κορομηλάς κι ο Σέρβος πρεσβευτής στην Αθήνα υπέγραψαν πρωτόκολλο-βάση για τη διμερή συνθήκη. Πέρα από την αμοιβαία στρατιωτική βοήθεια, προέβλεπε και την παροχή διευκολύνσεων στους Σέρβους, μέσω του λιμανιού της Θεσσαλονίκης, για πενήντα χρόνια. Η σιδηροδρομική γραμμή ως τα Σκόπια θα εξυπηρετούσε το σερβικό εξωτερικό εμπόριο.

Η χωριστή στρατιωτική συμφωνία ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Σερβία υπογράφηκε την Πρωτομαγιά του 1913. Η ελληνική κυβέρνηση την κύρωσε αμέσως. Η σερβική καθυστέρουσε. Για τους Σέρβους, η νέα σύμμαχος αντικαθιστούσε την παλιά, που δεν ήταν άλλη από τη Βουλγαρία. Όμως, η Βουλγαρία υποσχόταν στρατό 200.000 ανδρών στη Σερβία, αν δεχόταν επίθεση από την Αυστροουγγαρία. Η Ελλάδα δισταζε να αναλάβει τέτοια δέσμευση. Πείσθηκε, όταν, μια βδομάδα αργότερα, Βούλγαροι χτύπησαν αιφνιδιαστικά τους Έλληνες στη Νιγρίτα και στο Παγγαίο. Ο βασιλιάς πια, Κωνσταντίνος, συγκάλεσε έκτακτο υπουργικό συμβούλιο. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος πρότεινε να δεχτεί τη δέσμευση η Ελλάδα. Είπε:

«Μεμονωμένη αυστροσερβική σύγκρουση πρέπει να αποκλείεται. Θα επροκαλείτο ευρωπαϊκός πόλεμος, διότι η Ρωσία δεν εγκαταλείπει τη Σερβία. Όπισθεν της Σερβίας ευρίσκεται και η Γαλλία. Η Ελλάς θα είναι σύμμαχος με την Τριπλή Συνεννόηση (Αντάντ: Γαλλία, Ρωσία, Αγγλία), με την οποία συμπίπτουν τα συμφέροντά της».

Ατράνταχτη η λογική των επιχειρημάτων του. Όμως, ένα χρόνο αργότερα, η Αυστρία επιτέθηκε στη Σερβία και ξέσπασε ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος. Αυτό, βέβαια, ξεκίνησε τον Ιούλιο του 1914. Τον Μάιο του 1913 φαινονταν απίθανα. Με βαριά καρδιά, ο Κωνσταντίνος είπε:

«Προφανώς, πρέπει να υπογράψω».

Στις 17 Μαΐου 1913, στο Λονδίνο, υπογραφόταν η συνθήκη, που τερμάτιζε τον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο. Δυο μέρες αργότερα, στη Θεσσαλονίκη, οι πρεσβευτές Ι. Αλεξανδρόπουλος της Ελλάδας και Μ. Μπόσκοβιτς της Σερβίας έβαζαν τις υπογραφές τους κάτω από το κείμενο της ελληνοσερβικής συμμαχίας. Οι δυο χώρες εγγυούνταν τις εδαφικές τους κτήσεις, συμφωνούσαν να βοηθήσει η μια την άλλη σε περίπτωση επίθεσης τρίτου κράτους, απέκλειαν τη χωριστή συνεννόηση με τη Βουλγαρία, ρύθμιζαν τα των διευκολύνσεων μέσω Θεσσαλονίκης και αποφάσιζαν να έχουν κοινά σύνορα και να μην επιτρέψουν να παρεμβάλλεται ανάμεσά τους άλλο κράτος. Ενοούσαν να μην παρεμβληθεί βουλγαρική επικράτεια, καθώς ο βασιλιάς Φερδινάνδος της Βουλγαρίας μιλούσε για «έθνος των Μακεδόνων». Τους ήταν αδύνατο να προβλέψουν τη δημιουργία του κράτους των Σκοπίων.

Ένα μήνα αργότερα (17 Ιουνίου 1913), ξεσπούσε ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος. Η ελληνοσερβική συμμαχία σφυρηλατήθηκε στα πεδία των μαχών. Η Βουλγαρία τα έχασε όλα με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Ο εθνικός διχασμός

(protagon.gr, 18.3.2016)